



Warszawa, dnia 26 października 2009 r.

DL-P I 0701-14/09

Pan
Piotr Zientarski

Przewodniczący
Komisji Ustawodawczej Senatu

W związku z pismem z dnia 6 października 2009 r. (BPS/KU – 034/654/2/09), w sprawie sporządzenia opinii o senackim *projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego* (druk senacki nr 654), uprzejmie przedstawiam następującą opinię.

Podjęta przez Senat inicjatywa ustawodawcza, dotycząca zmiany *ustawy – Kodeks postępowania karnego*, pozostaje w ścisłym związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 kwietnia 2009 r. (sygn. akt P 22/07). Powyższym orzeczeniem Trybunał orzekł, że art. 434 § 3 i art. 443 zdanie pierwsze *in fine* ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks postępowania karnego* (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.), w zakresie w jakim dopuszczają możliwość orzeczenia na niekorzyść oskarżonego w sytuacji zaskarżenia wyroku, wydanego z zastosowaniem art. 387 k.p.k., wyłącznie na korzyść oskarżonego w oparciu o zarzuty związane ze skazaniem w trybie art. 387 k.p.k., o ile nie są objęte porozumieniem zawartym w powyższym trybie, są niezgodne z art. 42 ust. 2 Konstytucji.

Trybunał w uzasadnieniu orzeczenia stwierdził, że sam zakaz *reformationis in peius* może być jednym z elementów prawa do obrony, chociaż nie on stanowi o jego istocie. Uznał również, że instytucja ta ma umocowanie w ustawie, a nie wynika z bezpośrednio Konstytucji, tak więc z ustawy mogą wynikać także ograniczenia jej stosowania. Trybunał Konstytucyjny zauważył, że sama instytucja dotychczas regulowana przepisem art. 434 § 3 k.p.k., wyłączająca stosowanie zakazu *reformationis in peius* w przypadkach wyroków wydanych po uprzednim ustaleniu warunków skazania przez strony nie jest niezgodna z Konstytucją RP. Trybunał uznał w związku z tym, że nie ma przeszkód by tego rodzaju ograniczenie stosowania zakazu, powstrzymywało bezzasadne zaskarżanie wyroków wydanych w trybie konsensualnym przede wszystkim w zakresie objętym samym porozumieniem zawartym na etapie postępowania przygotowawczego z prokuratorem, czy też w drodze podobnego porozumienia przed sądem. Trybunał Konstytucyjny wykluczył natomiast możliwość tego rodzaju ograniczenia, w przypadku gdyby w wyroku doszło do innego rodzaju uchybień, zwłaszcza tych, które nie były objęte porozumieniem, a w zakresie których rozstrzygnięcie zapadło z obrazą przepisów prawa materialnego, procesowego lub też z powodu bezwzględnych przyczyn odwoławczych.

Trybunał Konstytucyjny zasygnalizował również w uzasadnieniu swego rozstrzygnięcia konieczność gruntownej nowelizacji kwestii dopuszczalnych ograniczeń zakazu *reformationis in peius* nie tylko w postępowaniu odwoławczym, ale także w postępowaniu ponownym (art. 443 k.p.k.). Zasugerował również potrzebę zrewidowania kształtu dotychczasowej regulacji tworzącej ograniczenia stosowania zakazu *reformationis in peius* również w odniesieniu do pozostałych wypadków, czyli wydania wyroków z zastosowaniem nadzwyczajnego złagodzenia kary, określonym w art. 60 § 3 i 4 k.k. oraz 36 § 3 k.k.s.

Tym samym aprobując należy odnieść się do propozycji Senatu, której istotę stanowi próba realizacji rozstrzygnięcia Trybunału. Projekt przygotowany przez Komisję Ustawodawczą Senatu opiera się na dotychczasowej konstrukcji

przepisu art. 434 § 3 k.p.k., który stanowi wyjątek od reguły stosowania zakazu *reformationis in peius*, określonej w art. 434 § 1 k.p.k. Przepis ten identycznie jak uprzednio obowiązujący, określa katalog sytuacji, w których dopuszczalne byłoby wyłącznie stosowania zakazu orzekania na niekorzyść (skazanie w trybie konsensualnym w postępowaniu karnym i karnym – skarbowym oraz zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie art. 60 § 3 i 4 k.k. oraz art. 36 § 3 k.k.s.). Istotnym *novum* jest natomiast ograniczenie zakresu dotychczasowej regulacji, polegające na wskazaniu przyczyn odwoławczych, przy stwierdzeniu których takie wyłączenie stosowania zakazu *reformationis in peius* nie byłoby możliwe, pomimo wydania wyroku skazującego, objętego uprzednim porozumieniem lub też zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary na podstawie wyżej wzmiankowanych przepisów. Zgodnie z intencjami projektodawców do tych przyczyn należałyby tzw. „bezwzględne” przyczyny odwoławcze określone w art. 439 k.p.k. oraz przyczyny wskazane w art. 438 pkt 1 i 2 k.p.k., polegające na obrazie przepisów prawa materialnego lub obrazie przepisów postępowania, mającej istotny wpływ na treść orzeczenia.

Zgodnie z uzasadnieniem projektu, tego rodzaju rozwiązanie miałyby stanowić wykonanie wyroku Trybunału Konstytucyjnego, a jednocześnie eliminować te sytuacje, w których oskarżony odwoła się od wyroku, podnosząc zarzuty rażącej niewspółmierności kary lub zarzut błędu w ustaleniach faktycznych.

W tym kontekście należy jednak zauważyć, że mogą powstać wątpliwości, czy przedstawiony projekt w istocie stanowi realizację orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego. Wydaje się bowiem celowym podkreślenie, że Trybunał wskazując na możliwość ograniczenia stosowania zakazu *reformationis in peius*, jedynie przykładowo wskazywał te przyczyny odwoławcze, które mogłyby stać się podstawą do ograniczenia jego stosowania w postępowaniu odwoławczym dotyczącym wyroku wydanego w trybie konsensualnym (zob. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 kwietnia 2009 r. (sygn. akt P 22/07) pkt III. 4) Stanowczo natomiast podkreślał, jak ważnym jest wyeliminowanie

takich sytuacji, w której oskarżony mógłby mieć ograniczone prawo do obrony w postępowaniu odwoławczym, w przypadku zaistnienia zawinionych przez sąd uchybień, w orzeczeniu, które było przedmiotem uprzednich uzgodnień. Dlatego też wskazanie konkretnych rodzajów przyczyn odwoławczych, wyłączających stosowania zakazu *reformationis in peius* nie wydaje się być adekwatnym środkiem realizacji postulatów Trybunału, który chciał ograniczyć jedynie możliwość instrumentalnego zrywania przez oskarżonego porozumienia, w zakresie kary i środków karnych, których wysokość i rodzaj sam uprzednio uzgodnił. Można wyobrazić sobie bowiem nieodosobnioną sytuację, w której oskarżony na podstawie zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych, będzie chciał zaskarżyć nieprawidłowo określone zaliczenie okresu rzeczywistego pozbawienia wolności na poczet kary lub też nieprawidłowo przyjętą przez sąd kwalifikację prawną czynu, w wyroku, który był wydany w trybie art. 343 k.p.k. lub 387 k.p.k. W redakcji przyjętej przez projektodawców, podniesienie tego rodzaju uchybień w środку odwoławczym spowoduje uchylenie stosowania zakazu *reformationis in peius*, pomimo uzasadnionych zarzutów, niezawinionych przez oskarżonego, który jednocześnie nie będzie kwestionował istoty wcześniejszych uzgodnień, co do kary lub środka karnego. W tej sytuacji, trudno uznać, że przyjęte rozwiązanie legislacyjne, może stanowić realizację orzeczenia Trybunału, którego istotą było wszak eliminowanie uchybień zawinionych przez organy procesowe, bez negatywnych konsekwencji dla oskarżonego.

Nie można również pominąć faktu, że propozycja przedstawiona w projekcie nie uwzględnia zmian, które powstały w brzmieniu art. 443 k.p.k. na skutek orzeczenia Trybunału. Poprzez zakwestionowanie zdania pierwszego *in fine* tego przepisu została ograniczona możliwość stosowania zakazu *reformationis in peius* w postępowaniu ponownym jedynie do przypadków, gdy orzeczenie zostało zaskarżone na niekorzyść oskarżonego. Zatem po uchyleniu orzeczenia, które zostało zaskarżone wyłącznie na korzyść przez oskarżonego, który zakwestionował rozstrzygnięcia wyroku objęte uprzednim uzgodnieniem, zakaz orzekania na

niekorzyść będzie jednak obowiązywał w postępowaniu ponownym, co wydaje się być niekonsekwencją ze strony projektodawców.

Wydaje się również koniecznym podkreślenie, że Trybunał Konstytucyjny zwrócił się do ustawodawcy z postulatem dokonania całościowej analizy obowiązujących rozwiązań legislacyjnych dotyczących instytucji zakazu *reformationis in peius*. „W związku z tym Trybunał Konstytucyjny sygnalizuje w tym miejscu ustawodawcy konieczność gruntownej nowelizacji kwestii dopuszczalnych ograniczeń zakazu *reformationis in peius* zarówno w postępowaniu przed sądem odwoławczym (art. 434 § 3 k.p.k.), jak i w postępowaniu ponownym (art. 443 k.p.k.). Co więcej, niezbędna nowelizacja nie powinna ograniczać się wyłącznie do nowego uregulowania sytuacji wyłączenia zakazu orzekania na niekorzyść oskarżonego w wypadkach uprzedniego skazania z zastosowaniem art. 387 k.p.k., a więc dobrowolnego poddania się karze. W pełni uzasadnione jest zrewidowanie dopuszczalnego zakresu wyłączenia zakazu *reformationis in peius* także w innych wypadkach określonych w § 3 art. 434 k.p.k., a więc: 1) przede wszystkim także w odniesieniu do skazania z zastosowaniem art. 343 k.p.k. albo art. 156 k.k.s. oraz 2) rozważenia celowości zmiany również w zakresie dotyczącym sytuacji określonych w art. 60 § 3 i 4 k.k. lub art. 36 § 3 k.k.s. – na co wyraźnie wskazuje także doktryna postępowania karnego.”(zob. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 kwietnia 2009 r. (sygn. akt P 22/07).

Na podstawie uzasadnienia projektu nie sposób jednak wypowiedzieć się, czy przedstawione rozwiązanie legislacyjne, jest w istocie efektem owej analizy, można jedynie domniemywać, że projektodawcy uznali zasadność utrzymania ograniczenia stosowania zakazu *reformationis in peius* także w sytuacji skazania z zastosowaniem art. 60 § 3 i 4 k.k. oraz art. 36 § 3 k.k.s., pomimo licznych zastrzeżeń przedstawicieli nauki prawa (zob. P.Hofmański, E.Sadzik, K.Zgryzek. Kodeks postępowania karnego – Komentarz do art. 297-467 k.p.k. Wydawnictwo C.H. Beck Warszawa 2004 s. 586).

W tym miejscu zasygnalizować należy, że w Ministerstwie Sprawiedliwości prowadzone są prace legislacyjne mające na celu opracowanie projektu nowelizacji art. 434 k.p.k. i art. 443 k.p.k. Zmierzają one do takiego wypracowania kształtu

przepisu art. 434 k.p.k., by czynił on zadość nie tylko ściśle wskazanym wynikającym z orzeczenia Trybunału, lecz także uwzględniał potrzebę zmiany zakresu normowania tego przepisu związaną z analogiczną sytuacją osób skazanych w trybie art. 343 k.p.k. Projektowane przepisy mają również być odpowiedzią na liczne postulaty *de lege lata*, zgłaszane w piśmiennictwie, dotyczące zmiany zakresu normowania art. 434 k.p.k. i art. 443 k.p.k., a zwłaszcza na krytyczne uwagi dotyczące stosowania zakazu *reformationis in peius* w przypadkach skazań z zastosowaniem nadzwyczajnego złagodzenia kary w postępowaniu karnym na podstawie art. 60 § 3 i 4 k.k. oraz karnym – skarbowym na podstawie art. 36 § 3 k.k.s. Projektowana konstrukcja przepisu art. 434 § 3 k.p.k. nie koncentruje się na wskazaniu konkretnego katalogu przyczyn odwoławczych, które eliminowałyby stosowanie zakazu, lecz na podkreśleniu swoistej „niełojalności” oskarżonego, kwestionującego wyrok w zakresie uzgodnionej kary i środków karnych. Przewidywane jest również utrzymanie ograniczenia stosowania zakazu *reformationis in peius* w postępowaniu ponownym, na podstawie art. 443 k.p.k.

Nadmienić również trzeba, że według oceny Ministerstwa Sprawiedliwości projektowana regulacja z chwilą wejścia w życie nie wywoła skutków finansowych dla budżetu państwa w części 15 „Sądy powszechne” oraz części 37 „Sprawiedliwość”.

Z wyrazami szacunku

z upoważnienia
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI
Zdzisław Wróblewski
PODSEKRETARZ STANU